

GIẢI PHÁP CHO VIỆC PHÁT TRIỂN CHƯƠNG TRÌNH ĐÀO TẠO NGUỒN NHÂN LỰC THƯ VIỆN THÔNG TIN Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

PGS.TS. Nguyễn Thị Lan Thanh

Nguyên Phó Hiệu trưởng

Trường Đại học Văn hóa Hà Nội

Nhìn lại nửa thế kỉ đào tạo nguồn nhân lực thư viện – thông tin cho đất nước, Khoa Thư viện - Thông tin Trường Đại học Văn hóa Hà Nội không khỏi tự hào về những thành tích đã đạt được. Đó là khoa đã góp phần làm giàu cho nguồn nhân lực tri thức của đất nước hàng nghìn, hàng vạn cán bộ thông tin. Các cán bộ này hiện đã và đang làm việc cho hàng nghìn các cơ quan thư viện – thông tin với vai trò vô cùng to lớn là cung cấp thông tin – một nguồn lực vô cùng quan trọng cho sự tồn tại và phát triển của bất kì một xã hội nào. Hơn bao giờ hết, đội ngũ cán bộ thư viện – thông tin càng chứng tỏ vai trò không thể thiếu trong xã hội, nhất là trong xã hội thông tin và nền kinh tế tri thức như hiện nay. Bởi thiếu họ là thiếu đi một bộ phận nhân lực quan trọng có khả năng cung cấp thông tin cần thiết một cách đầy đủ, chính xác và kịp thời cho tất cả các ngành nghề trong xã hội. Nói một cách khác, các ngành nghề trong xã hội có tồn tại và phát triển được hay không là nhờ một phần lớn ở các thông tin mà nguồn nhân lực thư viện – thông tin cung cấp.

Tự hào bao nhiêu về thành tích đã đạt được trong sự nghiệp đào tạo nguồn nhân lực thư viện – thông tin, chúng ta không thể không nhận thấy những vấn đề còn tồn tại gây cản trở cho việc đào tạo nguồn nhân lực có đủ phẩm chất và năng lực chuyên môn đáp ứng nhu cầu của xã hội. Những vấn đề tồn tại có từ rất nhiều phía như: năng lực của giảng viên, phương pháp giảng dạy, chương trình đào tạo cũng như cơ sở vật chất kĩ thuật... Ở đây tôi chỉ đề cập đến một phần của khía cạnh trên, đó là chương trình đào tạo.

Có thể nói, trong một trường đại học, chương trình đào tạo của các khoa chuyên ngành là xương sống, là chỗ dựa vững chắc để nhà trường đảm bảo thực hiện thắng lợi mục tiêu đào tạo. Trong những năm gần đây, việc đổi mới các chương trình đào tạo nói chung trong cả nước và trong các trường đào tạo nguồn nhân lực thư viện - thông tin nói riêng đã được quan tâm chú ý. Nhờ vậy, chương trình đào tạo cán bộ thư viện - thông tin đã trở lên rõ nét hơn ở các cấp học: từ trung học liên thông đến sau đại học. Như vậy, sau nhiều năm đào tạo các trường đã có một chương trình liên thông hợp lý, tránh được những kiến thức trùng lặp và một khối lượng lớn thời gian vô ích. Đồng thời điểm mới trong cấu trúc của các chương trình này là có phần mềm chứa đựng các kiến thức tự chọn để các trường có thể áp dụng những môn học cho phù hợp với mục tiêu đào tạo của từng trường. Nói một cách khác, khi phần mềm đã chiếm khoảng 50% trở lên thì nó được tách thành các chương trình chuyên ngành (còn được gọi là phân ban).

Tuy nhiên cho đến nay chưa có trường nào có chương trình đào tạo chuyên ngành mà chỉ áp dụng một chương trình thống nhất với mục tiêu đào tạo cán bộ

thư viện thông tin làm việc trong tất cả các loại hình thư viện. Nguyên nhân ở đây theo tôi là, khi thiết kế chương trình chỉ mới căn cứ vào mục tiêu đào tạo chung mà chưa căn cứ vào mục tiêu đào tạo cán bộ thư viện - thông tin có những phẩm chất chuyên môn riêng phù hợp với từng khu vực các cơ quan thư viện - thông tin thuộc khối chuyên ngành. Do đó, đại đa số các môn học bắt buộc là những môn học chủ yếu mà nhà trường có giảng viên, còn các môn học tự chọn nhất là các môn mà xã hội cần thì lại thiếu, bởi không có người đảm nhận. Chính vì vậy, dẫn đến tình trạng, các cán bộ được đào tạo ra phần lớn là phù hợp với các loại hình thư viện công cộng. Điều này người làm chương trình đều nhận thấy. Tuy nhiên “lực bất tòng tâm” và để có được chương trình đào tạo kịp thời đành “chấp nhận” chương trình thiếu những môn học mà xã hội cần. Điều đó đồng nghĩa với việc sản phẩm được đào tạo ra không đáp ứng được nhu cầu xã hội.

Vậy nên khắc phục điều đó bằng cách nào? Theo tôi chắc chắn có nhiều giải pháp. Ở đây tôi xin nêu một giải pháp đó là, đa dạng hóa các chương trình đào tạo trên cơ sở hiện đại hóa các chương trình này. Điều đầu tiên cần hiểu đa dạng hóa các chương trình đào tạo là: tổ chức nhiều chương trình đào tạo với các mục tiêu đào tạo khác nhau. Ví dụ, ngoài chương trình đào tạo cán bộ thư viện cho các thư viện công cộng, còn có chương trình đào tạo các cán bộ thư viện - thông tin làm trong các thư viện thiếu nhi, thư viện trường học, thư viện của các cơ quan nhà nước... và với mỗi chương trình đào tạo nêu trên lại có những nội dung đào tạo chuyên biệt tương ứng.

Để đa dạng hóa các chương trình đào tạo cần căn cứ vào chức năng, nhiệm vụ của các loại hình thư viện hiện tại. Như chúng ta đã biết, theo pháp lệnh thư viện ở nước ta hiện nay có hai loại hình thư viện chính: thư viện công cộng và thư viện chuyên ngành, đa ngành. Trong thực tế, tên gọi của các loại hình thư viện nêu trên là không giống nhau, chẳng hạn, các thư viện công cộng nằm trong hệ thống thư viện thuộc Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch do Thư viện Quốc gia đứng đầu có tên gọi là thư viện, còn các thư viện thuộc loại hình chuyên ngành và đa ngành lại có các tên gọi khác nhau như: trung tâm thư viện thông tin, thư viện và trung tâm thông tin tư liệu... Về vấn đề tên gọi cũng còn có nhiều ý kiến trái chiều, ở đây tôi chỉ nhấn mạnh đến việc cho dù là tên gọi khác nhau thì khi làm chương trình, như trên đã nêu cũng phải căn cứ vào chức năng, nhiệm vụ của các loại hình thư viện này để xác định mục tiêu đào tạo cho phù hợp, cụ thể: khi tuyển sinh cần tiến hành đào tạo theo các chương trình phân ban như: thư viện công cộng, thư viện chuyên ngành, đa ngành bằng cách là: từ 1,5 năm cho đến 2 năm đào tạo những kiến thức đại cương và kiến thức cơ sở của ngành. Thời gian còn lại học chuyên sâu những môn học phục vụ cho phân ban (tức là các môn học tự chọn cho các loại hình thư viện).

Điều thứ hai là, các chương trình này phải được hiện đại hóa nghĩa là, chương trình đó phải mang tính chất (hay hơi thờ) của thời đại mới. Trong lĩnh vực thư viện - thông tin hiện nay, thời đại mới được hiểu là thời đại của ứng dụng công nghệ thông tin vào hoạt động thư viện - thông tin Vậy chương trình đào tạo chắc

chấn phải đáp ứng mục tiêu đào tạo là đào tạo ra những cán bộ hiểu biết về công nghệ thông tin và có khả năng ứng dụng công nghệ thông tin vào hoạt động thư viện - thông tin. Như vậy, trong chương trình đào tạo cần đưa vào những môn học trang bị kiến thức về công nghệ thông tin và kỹ năng ứng dụng công nghệ thông tin vào hoạt động thư viện - thông tin. Song việc hiện đại hóa các chương trình này phải được tiến hành một cách thận trọng, trước hết cần căn cứ vào thực trạng của các cơ quan thư viện - thông tin đang ở giai đoạn nào của thời đại mới, ví dụ: chưa ứng dụng công nghệ thông tin, đã ứng dụng và đã ứng dụng thì ở mức độ nào? Nói một cách khác, muốn thực hiện được chương trình đào tạo mang tính chất của thời đại mới phải xác định rõ mức độ hiện đại hóa trong từng khu vực các cơ quan thư viện - thông tin (nghĩa là các cơ quan thư viện - thông tin đang nằm trong giai đoạn nào của ứng dụng công nghệ thông tin). Sau đó phải tiến hành thống kê và phân tích các thông tin liên quan đến số lượng các cơ quan thư viện - thông tin, số lượng các cán bộ thư viện - thông tin hiện tại và thực trạng hoạt động của các cơ quan thư viện - thông tin này để xây dựng chương trình đào tạo phù hợp. Đây là việc làm rất cần thiết, bởi các thông tin trên sẽ cho biết: khu vực cơ quan thư viện - thông tin nào hiện đã có số lượng bão hòa, khu vực nào còn thiếu, đội ngũ cán bộ thư viện - thông tin còn thiếu những tri thức gì mà các khu vực cơ quan thư viện - thông tin khác nhau cần thiết... Điều đó sẽ giúp cho khoa xây dựng được các chương trình đào tạo phù hợp. Như vậy, không nên hiểu hiện đại hóa chương trình đào tạo chỉ đơn giản là đưa ra những môn học về ứng dụng công nghệ thông tin vào chương trình mà phải nhận thức được đây là quá trình từng bước đưa các môn học thuộc lĩnh vực công nghệ thông tin vào các chương trình đào tạo sao cho phù hợp với từng khu vực cơ quan thư viện - thông tin. Và đây chính là điểm mấu chốt mà chúng ta cần giải quyết.

Theo tôi cách giải quyết thỏa đáng trước mắt là khoa cần tăng cường mở các lớp đào tạo ngắn hạn chuyên sâu. Tại sao tôi lại đề cập đến vấn đề này? Bởi vì, hiện nay khoa đã và đang mở các lớp ngắn hạn bồi dưỡng và nâng cao trình độ nghiệp vụ cho các cán bộ tốt nghiệp các ngành khác nhưng chưa qua đào tạo thư viện - thông tin và các cán bộ tốt nghiệp ngành thư viện - thông tin được đào tạo lại. Tuy nhiên, chưa có lớp đào tạo ngắn hạn chuyên sâu. Đó là các lớp đào tạo ngắn hạn gắn với chức năng của các phòng, ban trong các cơ quan thư viện - thông tin. Nói một cách khác, là gắn với từng công việc của hoạt động thư viện - thông tin, ví dụ, chương trình dành cho cán bộ quản lý, chương trình dành cho cán bộ các phòng ban như: bổ sung, xử lý tài liệu, phục vụ người dùng tin... có thể nói, một chương trình mang nội dung phù hợp với đối tượng được đào tạo như vậy, lại được mở trong một thời gian ngắn (một tuần hoặc tám ngày) thì chắc chắn sẽ thu hút được đông đảo học viên, đáp ứng được yêu cầu của các cơ quan thư viện - thông tin.

Như vậy, sau khi đã có chương trình phân ban ở bậc đại học, chúng ta sẽ tiếp tục liên thông ở bậc cao học với hình thức nâng cao bằng cách thiết kế các môn học để người học tự đăng ký học. Làm được như vậy, thiết nghĩ sẽ đáp ứng

được mong muốn của người học, tránh được tình trạng học rất nhiều mà không biết làm được gì.

Điều khó khăn cần nói ở đây là, để thực hiện các lớp đào tạo chuyên môn sâu sẽ thiếu giảng viên. Theo tôi, Khoa nên phối hợp với các chuyên gia bên ngoài.

Bởi đây là cách làm tốt nhất, một mặt Khoa trưng dụng được chất xám cần thiết. Mặt khác, lấp được những khoảng trống trong chương trình và hơn cả là chương trình mang hơi thở của thực tế làm cho học viên thấy ngay lợi ích của việc học.

Họ được cung cấp những kiến thức mà họ còn thiếu phục vụ cho công việc hiện tại ngay sau khi họ tốt nghiệp khóa bồi dưỡng.

Tóm lại, đa dạng hóa các chương trình đào tạo là một nội dung rất quan trọng trong việc nâng cao chất lượng đào tạo: đào tạo là để đáp ứng yêu cầu xã hội.

Bởi vậy, cần nghiên cứu và triển khai từng bước trên cơ sở ưu tiên những công việc có thể làm ngay như: tiến hành hình thức đào tạo ngắn hạn theo yêu cầu của đối tượng được đào tạo. Coi đây là hình thức tiên quyết, hiệu quả, kịp thời đáp ứng những yêu cầu khác nhau của từng khu vực các cơ quan thư viện - thông tin hiện nay.

Trên đây là những ý kiến đóng góp cho hội thảo nhân dịp Khoa Thư viện -

Thông tin vừa tròn 50 năm tuổi. Hy vọng trong thời gian tới, khoa sẽ gặt hái được nhiều thành tích hơn nữa trong sự nghiệp đào tạo nguồn nhân lực thư viện

- thông tin cho đất nước.